

Što utječe na isplativost proizvodnje pšenice

Otkupna cijena pšenice je nešto o čemu se svake godine vode rasprave među proizvođačima i u stručnoj javnosti, pri čemu se najčešće postavlja pitanje može li se nekako "urediti" tržište ovom kulturom. Proizvođači ističu da im je cijena koštanja redovito iznad tržišne cijene, odnosno otkupne cijene koju dobivaju od otkupljivača. Pritom traže da "država" (resorno ministarstvo) na neki način prisili otkupljivača na korekciju otkupne cijene ili dodatno podupre potporama dohodak proizvođača da oni ne bi bili na gubitku. Na žalost, cijena koštanja nije i ne može biti odlučujuća za tržište, ali bilo bi poželjno da sustav potpore osigura dohodak proizvođaču, ponajprije onom dijelu njih koji su ostvarili visinu i kvalitetu prinosa primjereno suvremenoj tehnologiji i konkurentno zemljama u okruženju, kao mogućim opskrbljivačima naše mlinarsko-pekarske ili stočarske industrije.

Što utječe na formiranje cijene na nekom tržištu, u ovom slučaju našem državnom tržištu? Jedan od važnijih čimbenika je svakako prinos, odnosno ukupna proizvodnja pšenice na EU tržištu koje je vrlo značajno u svjetskom prometu i formiranju cijena pšenice. Međutim kada se govori o prosječnom prinosu EU treba imati na umu razlike i raspon u kojemu se prinos kreće. Dobar primjer za to je prosječan prinos na razini EU koji ne pokazuje kolike su razlike, pa je tako u Francuskoj 2016. godine zabilježen najslabiji prinos pšenice u posljednjih 30 godina, dok su iste godine Španjolska, Mađarska i Slovačka zabilježile rast prinosa pšenice od 25%. Ukupno promatrajući sve države članice, žetva je na razini EU te 2016. godine imala samo 3% manji prinos.

Tablica: Prosječan prinos pšenice u Republici Hrvatskoj

Godine	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Prinos, tona/ha	4,9	4,2	5,4	5,7	5,9	5,4	5,4	5,7

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS)

Osim prinosa, na cijenu značajno utječe i kvaliteta pšenice, a definira je Pravilnik o ugovornim odnosima pri otkupu pšenice (NN 62/2019). Upravo prema klasama iz ovog Pravilnika formira se i cijena u otkupu, pa je tako cijena za premium pšenicu 1,20 kn/kg, I. klasa je 1,15 kn/kg, II. klasa 1,06 kn/kg, III. klasa 0,97 kn/kg i za IV. klasu 0,95 kn/kg. Prema podacima iz otkupa pšenice, prema udjelu proteina čak 40% pšenice je pripadalo III. klasi. Ovaj podatak može djelomično objasniti uzrok niže cijene i ukazati na nužne promjene.

Osim prinosa i kvalitete, na otkupnu cijenu utječe i globalno tržište. Kako je tržište EU uravnoteženo, zauzdavanje porasta cijena pšenice može se održati s postojećim zalihama, a cijene pšenice na tržištu EU usklađene su s cijenama na globalnom tržištu, te su još uvijek iznad razine koja bi zahtijevala intervencijske cijene otkupa (program intervencija u sektoru žitarica nije bio aktiviran još od 2010. godine). Uspoređivanjem otkupnih cijena pšenice u siječnju ove godine, Hrvatskih 182,45 €/toni, značajno su ispod onih u EU-27 (229,8 €/toni) ili svjetskih (preko 250 €/toni).

Tablica: Kvalitativne klase pšenice prema parametrima Pravilnika

Parametri kvalitete	Kvalitativne klase pšenice				
	Premium	I. klasa	II. Klasa	III. Klasa	IV. Klasa
Proteini (%)	>15	13,5-14,99	12,0-13,49	10,5-11,99	<10,49
Hektolitar (kg/hl)	80	78	76	74	<74
Vlaga (%)	13,5	13,5	13,5	13,5	13,5
Primjese (crna) (%)	najviše 2	najviše 2	najviše 2	najviše 2	najviše 2
Ukupno primjese (%)	najviše 5	najviše 5	najviše 5	najviše 5	najviše 5

Izvor: Pravilnik o ugovornim odnosima pri otkupu pšenice (NN 62/2019)

Prema nekim procjenama, svjetska cijena pšenice će se smanjiti u ovoj godini, a kao glavni razlozi se navode veća proizvodnja (u Argentini, EU, Ukrajini i SAD-u) te pad potražnje, nakon što je u 2020. godini bila povećana zbog neizvjesnosti uzrokovane COVID-19 pandemijom.

Tablica: Kretanje otkupnih cijena pšenice u Republici Hrvatskoj

TISUP	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Prosječna otkupna cijena, kn/kg	0,94	1,06	1,09	1,12	1,04	1,36

Izvor: Tržišno-informacijski sustav u poljoprivredi (TISUP)

Cijene na svjetskom tržištu pšenice temelje se na procjeni tržišne godine, koja se razlikuje u različitim regijama, ovisno o početku sezone žetve. Cijene pšenice rasle su u posljednjem desetljeću zbog povećane potražnje, uglavnom pod utjecajem povećanja stanovništva u Africi i rastuće srednje klase u Kini i Indiji, ali i povećane uporabe pšenice u stočnoj hrani (posebno u Australiji, gdje su suša i povećani izvoz govedine djelovali na potrebu zamjene ispaše za stoku pšenicom).

Kako bi se prikazalo djelovanje ranije objašnjenih čimbenika na isplativost, napravljena je usporedna kalkulacija dva scenarija – najbolji i najgori. Simulacija obuhvaća petogodišnje razdoblje (2016.-2020.) i podatke prikazane u prethodnim tablicama. Najbolji scenarij uključuje najveći prinos ostvaren u RH (prema podacima DZS) i najvišu otkupnu cijenu (prema podacima TISUP-a), dok najgori scenarij koristi najlošiji prinos i najnižu otkupnu cijenu. Namjerno je omogućeno djelovanje samo prinosa i cijene te su troškovi zadržani jednakima bez obzira na scenarij, a radi se o prosječnim varijabilnim troškovima proizvodnje pšenice na 1 ha površine. Iz prikazane usporedne kalkulacije izračunati doprinosi pokrića (razlika između ukupnog prihoda i varijabilnih troškova proizvodnje) jasno pokazuje u kojem je slučaju proizvodnja pšenice isplativa, a u kojem nije.

Prema podacima DZS-a, pšenica je 2020. godine bila zasijana na 142.000 hektara, uz očekivani prinos od 5,7 tona/ha ili ukupno 809.000 tona, što je 2,4% više nego godinu prije. Glavni uzrok povećanju

proizvodnje pšenice leži u povećanju prinosa. Kako su naše potrebe oko 400.000 tona, preostali dio pšenice se izvozi, a naša je prednost, kao izvoznika, činjenica da su nam najveći tradicionalni kupci zemlje u najbližem okruženju (Italija, BiH, Austrija i Slovenija).

Tablica: Usporedna kalkulacija proizvodnje pšenice - najbolji i najgori scenarij

	Najbolji	Najgori
Prinos, kg/ha	5.900	5.400
Cijena, kn/kg	1,12	0,94
<i>UKUPNI PRIHOD</i>	<i>6.608</i>	<i>5.076</i>
Sjeme	744	
Mineralna gnojiva	2.167	
Sredstva za zaštitu bilja	979	
Ostali troškovi	584	
Troškovi mehanizacije	1.426	
<i>UKUPNI VARIJABILNI TROŠKOVI</i>	<i>5.900</i>	
Doprinos pokrića	708	-824

Za očekivati je kako se relativno viši prinosi pšenice mogu ostvariti pri većoj gustoći sjetve i višoj intenzivnosti uzgoja, ali ne treba zanemariti niti parametre kvalitete koji također značajno sudjeluju u formiranju otkupne cijene. Međutim za procjenu isplativosti treba uzeti u obzir i odnos prihoda i varijabilnih troškova (doprinos pokrića) na razini proizvođača, što traži stalno praćenje kretanja njihovih varijabilnih i ukupnih troškova. Na taj način bi se pravilno odredio njihov gospodarski položaj i potrebe uređivanja sustava potpora da se oni nastave baviti konkurentnom proizvodnjom pšenice.

Doc. dr. sc. Branka Šakić Bobić,

Prof. dr. sc. Zoran Grgić